Марина СЛОКВА,
канд. екон. наук, доцент, доцентка кафедри міжнародного менеджменту
Державний торговельно-економічний університет
ORCID 0000-0003-1912-1235
m.slokva@knute.edu.ua

СЕРТИФІКАЦІЯ ЗА СТАНДАРТАМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО КОМПЛАЄНСУ

Актуальність. Сучасний етап розвитку суспільства супроводжується все більшим загостренням екологічних проблем, незважаючи на намагання світової спільноти уповільнити ці процеси. Так, навіть за умови реалізації першої міжнародної угоди про обмеження викидів в атмосферу парникових газів – Кіотського протоколу, світові викиди діоксиду вуглецю не те що не зменшились, а навіть збільшились більше ніж на 6% з 30414,6 млн т у 2008 році до 32341,8 млн т у 2020 році [1]. Що об'єктивно обумовлює гостру потребу в інтенсифікації процесів екологізації всіх аспектів суспільного життя, серед яких особливого значення набувають процеси екологізації управління. Ключову роль в їх забезпеченні відводиться екологічному менеджменту, як провідному механізму реалізації концепції сталого розвитку в управлінні соціально-економічними системами різного рівня. Впровадження концепції екологічного менеджменту на рівні суб'єктів господарювання передбачає використання відповідного інструментарію, в якому провідне місце займають стандарти екологічного менеджменту. Даними стандартами регламентується процес формування систем корпоративного екологічного менеджменту, який передбачає відповідну етапізацію процедур, фінальною стадією при цьому виступає екологічний комплаєнс, що є свідченням його виключної ролі. Виходячи з вищезазначеного, розгляд сучасних тенденцій впровадження стандартів екологічного менеджменту, сприятиме розумінню масштабів використання екологічного комплаєнсу в діяльності суб'єктів господарювання.

Результати дослідження. Не поглиблюючись в детальне висвітлення історії виникнення стандартів екологічного менеджменту, в першу чергу варто відмітити роль Великобританії у цьому процесі, де у 1992 році Британським Інститутом Стандартизації (BSI) відповідно до запиту Британської Конфедерації Промисловості був підготовлений і випущений перший в світі Стандарт в області систем екологічного менеджменту BS 7750 (Specification for Environmental Management Systems). Цей національний стандарт, який акумулював в собі досвід провідних британських компаній в частині формування систем

екологічного менеджменту, в свою чергу послугував основою розробки екологічних стандартів інших сертифікаційних систем, в чому і полягає його виключна роль.

В наступному 1993 році Європейським Союзом було підготовлено і випущено перший регіональний стандарт EMAS (Схеми екологічного менеджменту й аудиту), в основу розробки якого було покладено вищезазначений стандарт BS 7750. Стандарт EMAS є актуальним саме в Європейському Союзі, тому більш затребуваний суб'єктами господарювання з європейських країн, хоче не виключається можливість сертифікації за ним суб'єктів господарювання – резидентів інших країн. Щорічне зростання кількості виданих сертифікатів за стандартами EMAS свідчить про його популярність, проте найбільша кількість реєстрацій фіксується у Німеччині, Італії та Іспанії [2].

Перший міжнародний стандарт екологічного менеджменту ISO 14001 «Екологічне управління. Вимоги та настанови щодо використання» був опублікований у 1996 році й так само як і EMAS ґрунтувався на використанні моделі стандарту BS 7750. Маючи універсальний характер і будучи придатним до застосування суб'єктами господарювання різних секторів економіки та масштабів діяльності, що його принципово відрізняло від перших версій стандартів BS 7750 та EMAS, стандарт ISO 14001 швидко здобув популярність. Варто також відмітити, що він є першим і основним в серії стандартів екологічного менеджменту ISO 14000 і саме відповідність вимогам стандарту ISO 14001 є предметом формальної сертифікації.

Перші сертифікати у світі на відповідність стандарту ISO 14001 були видані у 1999 році у загальній кількості 13994 одиниці. З тих пір з кожним роком стрімко збільшувалась чисельність виданих сертифікатів по світу і вже в 2023 році вона дорівнювала 300410 одиниць, збільшившись більше ніж в 20 разів за 24 роки [3]. Варто сказати, що за цей період спостерігається певним чином трансформація географії видачі сертифікатів. Якщо на початку періоду переважна більшість сертифікатів видавалась в країнах Європи, станом на 1999 рік на цей регіон припадало 51,8% від загальної кількості виданих сертифікатів, то в 2023 році його частка вже становила 39,8%. При цьому спостерігається зростання ролі Азійсько-Тихоокеанського регіону, частка якого на перших етапах сертифікації становила 36,6%, у той час як в 2023 році вона вже була більшою за 50%. Як можна побачити, ці два регіони протягом всього періоду разом відігравали провідну роль в сертифікації за стандартами ISO 14001. Місце решти регіонів в цьому процесі не було настільки значимим.

Аналіз масштабів сертифікації за стандартами екологічного менеджменту по країнах дозволив виділити низку лідерів (табл.1). Як видно з таблиці, провідні позиції по кількості виданих сертифікатів у 2023 році займає Китай з часткою більше 19%. Також суттєві

показники мають: Італія (7,82%), Японія (7,13%), Республіка Корея (7,03%). П’ятірку лідерів замикає Об’єднане Королівство Великої Британії та Північної Ірландії з часткою 5,67%.

Позиції України в процесі сертифікації за стандартами ISO 14001 є вельми скромними. Станом на 2023 рік в нашій країні було чинно 294 сертифікати. Переважно їх отримали суб’єкти господарювання таких галузей: харчові продукти, напої та тютюн (24); хімічні речовини, хімічні продукти та волокна (17); метали та готові металеві вироби (15); машини та обладнання (19); електричне та оптичне обладнання (26); транспорт, зберігання та зв’язок (15).

Таблиця 1 – Провідні країни за кількістю виданих сертифікатів за стандартами ISO 14001 у 2023 році

№ з/п	Країна	Кількість, одиниць	Частка, %	№ з/п	Країна	Кількість, одиниць	Частка, %
1	Аргентина	1591	0,53	27	Литва	1591	0,35
2	Австралія	5733	1,91	28	Малайзія	2929	0,98
3	Австрія	1615	0,54	29	Мексика	2455	0,82
4	Бельгія	1197	0,40	30	Нідерланди	2744	0,91
5	Бразилія	3535	1,18	31	Норвегія	1243	0,41
6	Болгарія	2722	0,91	32	Пакистан	1034	0,34
7	Канада	1051	0,35	33	Перу	1615	0,54
8	Чилі	1037	0,35	34	Польща	3213	1,07
9	Китай	57115	19,01	35	Португалія	1533	0,51
10	Колумбія	3530	1,18	36	Румунія	7777	2,59
11	Хорватія	1410	0,47	37	Саудівська Аравія	2249	0,75
12	Чехія	3539	1,18	38	Сербія	1892	0,63
13	Данія	1134	0,38	39	Сінгапур	1407	0,47
14	Єгипет	1219	0,41	40	Словаччина	1839	0,61
15	Фінляндія	1745	0,58	41	ПАР	1111	0,37
16	Франція	5909	1,97	42	Іспанія	14936	4,97
17	Німеччина	9073	3,02	43	Швеція	2244	0,75
18	Греція	1750	0,58	44	Швейцарія	2360	0,79
19	Гонконг	1133	0,38	45	Тайвань	2888	0,96
20	Угорщина	2994	1,00	46	Таїланд	4447	1,48
21	Індія	13031	4,34	47	Туреччина	3369	1,12
22	Індонезія	3250	1,08	48	ОАЕ	3444	1,15
23	Ірландія	1059	0,35	49	Об'єднане Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	17019	5,67
24	Італія	23493	7,82	50	США	4807	1,60
25	Японія	21422	7,13	51	Узбекистан	1663	0,55
26	Республіка Корея	21127	7,03	52	В’єтнам	2524	0,84

Джерело: складено автором на основі даних [3].

Висновки. Впровадження стандартів екологічного менеджменту є характерною ознакою екологізації процедур управління. Аналіз масштабів сертифікації за стандартами екологічного менеджменту показав значну варіацію цього процесу за регіонами та країнами світу. Провідна роль у впровадженні стандартів ISO 14001 на теперішній час належить Китаю. Також суттєві позиції займають країни Європейського Союзу. Щодо України, то кількість виданих сертифікатів є мізерною, що свідчить про значну повільність процесу екологізації управління вітчизняними суб'єктами господарювання. Отже, перспективи розвитку екологічного комплаєнсу багато в чому визначаються інтенсивністю процесу впровадження стандартів екологічного менеджменту.

Список використаних джерел

1. 2024 Energy Institute Statistical Review of World Energy. URL: https://www.energyinst.org/statistical-review/resources-and-data-downloads (дата звернення: 30.04.2025)

2. EMAS key figures as per November 2024. URL: https://green-forum.ec.europa.eu/publications/emas-key-figures-november-2024_en (дата звернення: 30.04.2025)

3. The ISO Survey of Management System Standard Certifications. ISO 14001 - Environmental Management Systems - Requirements with Guidance for Use. URL: https://www.iso.org/committee/54998.html?t=dnBm2j_sAhhXB1XFYcHFdz9kmqJlQH9v-kmsAvQsa1mCgDLySpPIcp5ZMcOBvnI3&view=documents#section-isodocuments-top (дата звернення: 30.04.2025)